

PREDMETI IZ OBDOBJA SELITVE NARODOV V ZBIRKI PTUJSKEGA MUZEJA

IVA MIKL-CURK

Zavod za spomeniško varstvo SRS, Ljubljana

Pri ponovni inventarizaciji rimskega materiala arheološke zbirke Pokrajinskega muzeja v Ptuju (med leti 1958 in 1963) je bilo moči poleg nekaterih že objavljenih predmetov¹ opaziti še nekaj predmetov, ki jih je oblikovno treba izločiti iz čisto rimskodobnega materiala zbirke. Ta sestavek naj jih predstavi in opozori tudi s te plati na potrebo katalogskih objav naših muzejskih zbirk. Poleg predmetov, ki jih predstavljamo, sodimo namreč, da bo mogoče med poznoantičnim materialom ptujske muzejske zbirke določiti še kateremu predmetu kot čas nastanka obdobje Atilovih pohodov in obdobje po razpadu zahodnorimskega cesarstva.

Skromno skupino predmetov, ki jih po analogijah ne moremo datirati pred 5. stoletje ali jih moremo staviti tudi v čas selitve narodov, začnemo z: 1. bronasto fibulo v obliki goloba (sl. 1). Lok fibule je ulit v obliki goloba z rahlo razprostrtimi krili. Prehod med vratom in hrbtom ptice je nakazan z dvema profiliranima trikotnikoma, rob repa pa je po ulivanju okrašen s tenko lomljeno črto. Pod repom je fiksirana na uliti kvačici krajša peresovina iz žice. Igla je fragmentirana; d. 3,8 cm. Najdišče fibule je podrobneje neznano, skoraj gotovo območje Ptuja, inv. št. PMP 1038. Fibula izhaja iz oblikovne zakladnice rimske provincialne umetne obrti,² povsem analogno kolenčastim fibulam iz Poetovija je oblikovana peresovina in vrezana lomljena črta obravnavane fibule. Vendar poznamo tudi malone analogne fibule iz grobišč 5. in 6. stoletja, in to iz grobišč z močno rimsko tradicijo.³

2. Kot naslednji omenjam velik biser iz kalcedona, sodčaste oblike; d. 3,8 cm, š. 2,7 cm. Najdišče neznano, zelo verjetno območje Ptuja, inv. št. PMP 1008. Predmet je značilen magični prispevek za meč iz 5. st.⁴

¹ Z. Vinski, *Atti del VI. Congresso Internazionale delle Scienze Preistoriche e Protostoriche V—VIII* (Roma 1966) III, 147 ss. I. Mikl, *Arh. vestnik* 15—16 1964-65 (1965) 271. *Ista*, *Časopis za zgod. in narod.* 2, 1966, 61, op. 30.

² E. Patek, *Verbreitung und Herkunft der römischen Fibeltypen von Pannonien*, *Diss. Pann.* 19 (1942) 125 ss. Vendar opozarja, da morejo biti nekatere te fibule že iz časa preseljevanja narodov. Fibulo tega tipa je našel tudi v grobu na Rifniku L. Bolta, prim. referat v Kranju leta 1969.

³ J. Werner, *Die Langobarden in Pannonien*. *Abhandl. d. Bayer. Akad.* 55 A (1962) 108—111. Z. Vinski, *Vjesnik Arh. muz.* Ser. 3. 3. 1968, 134 ss.

⁴ J. Werner, *o. c.* 82, op. 4. *Isti*, *Beiträge zur Archäologie des Attilareiches* (1956) 26 ss.

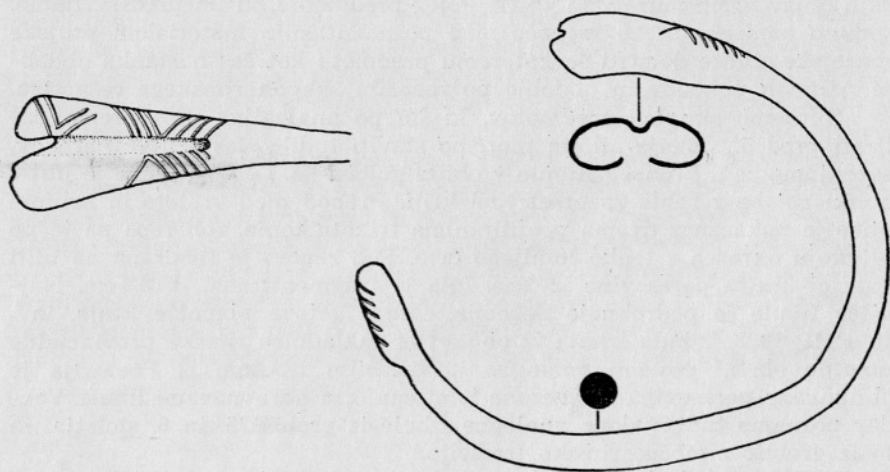
3. Sledita dve fragmentirani bronasti zapestnici z verjetno neskle-
njenima koncema.

Sl. 1. Ulita bronasta fibula v obliki
goloba

Fig. 1. Fibule de bronze coulée en
forme de pigeon

a) Prva je vlita in ima masiven lok okroglega prereza, pač pa votla,
lijakasto razširjena konca, od katerih je ohranjeni graviran po vrhni
strani (sl. 2); premer 6,9 cm.

Sl. 2. Masivna bronasta zapestnica z votlim, trobljastim koncem

Fig. 2. Bracelet en bronze massif à extrémité creuse, en forme de trompe

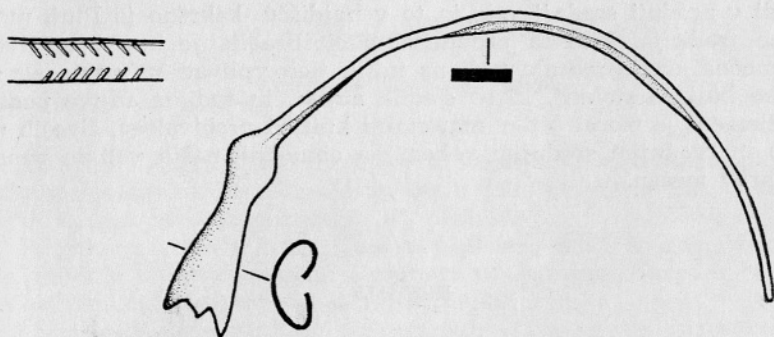
b) Polovica zapestnice, katere lok je z gravurami okrašen bronast
trak, delno ohranjeni konec pa je po odebljenem prehodu iz loka lija-
kasto razširjen in votel; premer 8 cm (sl. 3).

Obe zapestnici sta iz točneje neznanega najdišča, verjetno z območja
Ptuja, ker sta bili že dolgo v depozu muzeja. Inv. št. PMP 11226.

O podobnih zapestnicah je dosti govora v literaturi, vendar jih je v
podrobnosti še vedno dokaj težko opredeliti. Tipološko izhajajo iz anti-

ke, razširjene pa so še enako v zgodnji srednji vek.⁵ Našima zapestnica-
ma pa je vendarle težko najti povsem analogne primere in ju točno da-
tirati. Prvi (a) je še najbližje predmet iz Linza,⁶ drugi (b) pa bi morda
našli analogije celo prej med rimskodobnim kot med mlajšim materialom.⁷

4. Temu gradivu bi morda mogli pridružiti še dve preprosti bronas-
ti pinceti, uviti iz pločevinastega traku (d. 7,2 cm in 9,5 cm). Ena od
obeh pincet je bila najdena pri izkopavanju 3. mitreja, za drugo pa pod-
robno najdišče ni znano. Inv. št. PMP 4059 in 7927 (M 109). Ta vrsta
pincet je bila dokaj v rabi tudi v 5. stoletju.⁸

Sl. 3. Pločevinasta bronasta zapestnica z votlim trobljastim koncem

Fig. 3. Bracelet en tôle de bronze à extrémité creuse, en forme de trompe

Kot smo že rekli, nikakor ne sodimo, da je s tem okvirnim prika-
zom nekaj predmetov izčrpana izpovedna vrednost stare ptujske zbirke
za čas prehoda iz antike v zgodnji srednji vek v Ptuju. Nasprotno. Pod-
robnega študija je treba še zlasti zbirki poznoantičnih drobnih predme-
tov, predvsem zapestnic in pasnih spon, ki z objavo materiala iz grobi-
šča na Zg. Bregu še zdaleč ni v celoti predstavljena.⁹ Objavljeno je do-
sledj namreč le gradivo, ki ga je bilo nesporno moči pripisati temu
grobišču. Drugega materiala, najdb pri neznanih in nezabeleženih po-
segih v območje grobišča na Bregu in iz drugih predelov Ptuja pa je v
zbirki še vedno dosti veliko število in za marsikateri predmet, ki je med
tem gradivom, bo verjetno kmalu jasno, da je nastal po letu 400. Ob
tem je treba nujno spet poudariti dejstvo, da je ptujska arheološka
zbirka dobivala le malo gradiva od drugod in da je za večino gradiva,

⁵ Z. Vinski, *Materiali VI. kongresa jugoslovanskih arheologa* (1964) 23
ss. J. Kastelic, *Dela SAZU* 13 (1960) 24. H. Dolenz, *Carinthia I* 150, 1960, 736.
Á. Cs. *Sós. Arch. Ért.* 88, 1961, 32 ss.

⁶ H. Ladenbauer-Orel, *Linz-Zizlau* (1960) T. 1, grob 5. Za opozorilo o lite-
raturi se najlepše zahvaljujem dr. P. Korošec.

⁷ M. Evelein, *Germania* 20, 1936, 110 ss. E. Birley, *Society of Antiquaries
of Newcastle upon Tyne* (1963) 5 ss. V muzeju v Szombathelyju hranijo slično
gradivo celo iz flavijskih grobov, po podatku, ki mi ga je dal dr. T. Szent-
léleky.

⁸ J. Werner, *Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches* (1956) tabele.

⁹ I. Mikl-Curk, *Časopis za zgod. in narod.* 2, 1966, 46 ss.

ki ga muzej hrani brez najdiščnih podatkov, zelo verjetno, da je s ptujskih arheoloških terenov.

Našemu sestavku je bil namen zgolj prikazati dejstvo, da more tudi stara arheološka zbirka ptujskega muzeja še nekaj prispevati k poznavanju Ptuja med antiko in zgodnjim srednjim vekom in to ob rezultatih terenskega raziskovanja J. Klemenca, P. in J. Korošca.¹⁰ Skleniti pa moramo sestavek z mislijo, ki jo bodo verjetno nadaljnje raziskave vedno bolj podprle. Ta misel je že našla svoje mesto v literaturi,¹¹ izvajanja našega sestavka pa jo verjetno tudi podpirajo v neki meri. Verjetno ni naključje, da ugotovljamo vedno spet pri obravnavanih predmetih iz časa, ki vodi v zgodnji srednji vek, in to v najdišču, kakršno je Ptuj, močno antično tradicijo. Rimska provincialna civilizacija je bila brez dvoma tako močna, da je morala tudi na naših tleh vplivati na nastanek materialne kulture stoletij, ki so sledila antiki, in tudi iz antike podedovani element je moral biti v materialni kulturi prebivalcev, živečih med antiko in zgodnjim srednjim vekom na območjih naših velikih rimskih mest prav močan.

RÉSUMÉ

Quelques objets de la période de la migration des peuples dans la collection du musée de Ptuj

L'article présente quelques objets, notés lors du nouvel inventaire de la collection romaine du musée de Ptuj. Ces objets, typologiquement, n'ont pas tout à fait leur place dans le cadre de la collection de la période romaine.

L'article présente plus en détail:

1. un fibule en bronze en forme de pigeon
2. une perle de calcédoine
3. a et b. deux bracelets de bronze avec des extrémités creuses, élargies en forme de trompe
4. deux simples pincettes de bronze.

Le but de l'article est d'attirer l'attention sur le fait qu'il faudra traiter encore systématiquement les matériaux de la période romaine avancée de la collection du musée de Ptuj, et aussi que la vieille collection du musée de Ptuj peut encore contribuer en bien des points à la connaissance de l'antiquité et du haut moyen âge. Ce n'est probablement pas un pur hasard que dans tous les objets traités on puisse observer une assez forte tradition culturelle de l'artisanat romain provincial. La civilisation provinciale romaine a certainement sur notre sol aussi influé sur les cultures qui l'ont suivie.

¹⁰ J. Klemenc, Ptujski grad v kasni antiki. Dela SAZU 4 (1950). J. Korošec, Staroslovansko grobišče na Ptujskem gradu. Dela SAZU 1 (1950). Isti, Slovansko svetišče na Ptujskem gradu. Dela SAZU 6 (1948). Isti, Predzgodovinska naselbina na Ptujskem gradu. Dela SAZU 6 (1951). P. Korošec, Slovanske najdbe zgod. srednjega veka na Panorami v Ptuj v Arheoloških poročilih. Dela SAZU 3 (1950) 73. Ista, Arh. vestnik 19, 1968, 287 ss.

¹¹ J. Kastelic, Arh. vestnik 15-16, 1964-65 (1965) 112 ss. Z. Vinski, glej op. 1 in 5. I. Mikl-Curk, Časopis za zgod. in narod. 2, 1966, 60.